

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בהיסטוריה ב

סמל שאלון 022116

מועד חורף תשע"ד 2016

הפתרון נכתב על ידי לירון פנחסוב, אשר אלבו, גיא כהן
ועמיחי וסקר

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

המורים שפתרו את הבחינה מחכים לכם פה

www.ankori.co.il/ask

א. הסבר - מטרה אחת מוצהרת להקמת הגטאות: הגנה מפני האנטישמיות. הנאצים סיפקו מטרות שקריות שנועדו לצרכי תעמולה כלפי חוץ וכן כדי ליצור אשליה עבור היהודים כדי להסתיר מהם את המטרות האמיתיות בהקמת הגטאות. אחת המטרות המוצהרות הייתה כביכול להגן על היהודים מפני האוכלוסייה המקומית האנטישמית. הם טענו שריכוז היהודים בתוך הגטו נועד כדי להפריד בינם לבין האוכלוסייה הפולנית האנטישמית שעלולה לסכן אותם ולפגוע בהם. 2 **מטרות סמויות: ביזוד היהודים -** הנאצים רצו לבודד את האוכלוסייה היהודית מהאוכלוסייה הפולנית המקומית, כי לגרמנים הייתה כוונה לטפל באופן שונה באוכלוסייה היהודית, וזאת בהתאם לאידיאולוגיה הנאצית ולתורת הגזע לפיהן היהודים הם גזע נחות יותר מהגזע הסלאבי. **ניצול כלכלי -** הגרמנים רצו לנשל את היהודים מכל נכסיהם. גירוש היהודים לתוך תחומי הגטו אפשר לגרמנים להשתלט על כל הנכסים של היהודים מחוץ לתחומי הגטו, על החנויות המפעלים והבתים של היהודים, ולבצע אריזציה מהירה של כל הרכוש. ריכוז היהודים בתוך תחומי הגטו גם איפשר לגרמנים לנצל את היהודים ככוח עבודה בעבודות בכפייה לטובת המאמץ המלחמתי הגרמני.

ב. הסבר - האשליה באה לידי ביטוי בין היתר בהדפסת דיוקנו של חיים רומקובסקי, ראש היודנראט בגטו לודז'. את הגטאות ניהלו הנאצים בעיקר בעזרת הקמת היודנרטים. היו מועצות יהודיות שהנאצים הקימו בגטאות במטרה לנהל את חיי הפנים בגטו תחת הפיקוח של הגסטפו. אנשי היודנרט, שאותם מינו הנאצים, היו הנהגה סמכותית, רבנים מוכרים או אישים ידועים בקהילה. בראש היודנרט עמד מנהיג אחד. הבחירה באנשים מוכרים בקהילה הייתה מתוך כוונה לחזק את האשליה שהגטו הוא בניהול עצמי של היהודים כיוון שבראשו עומדים אנשים מוכרים כמו רומקובסקי. המטרה של הנאצים הייתה לגרום ליהודים בגטו למלא אחרי הוראות מנהיגי היודנרט המקובלים על הקהילה. האשליה באה לידי ביטוי גם בעצם השימוש בהדפסה של בולים. בין סמכויות הניהול שניתנו ליודנראט בתחומי הגטו, הייתה גם סמכות להדפסת בולים. הסמכות נועדה כדי ליצור אשליה שכביכול היודנראט הוא גוף שלטוני, כמו עירייה של הגטו. זאת הייתה כמובן אשליה של ממשל עצמי מכיוון שהנאצים שלטו באופן טוטלי על הכניסה ועל היציאה מתוך תחומי הגטו ולכן לא הייתה משמעות אמיתית להקמת דואר שמנוהל על ידי היהודים.

האשליה באה לידי ביטוי גם בשילוב של סמלי ממשל עצמי כמו הכיתוב "דואר היהודים, גטו ליצמנשטט", ושילוב של סמל מגן דויד. הדבר מחזק את האשליה של היהודים יש אוטונומיה עצמית בתחומי הגטו שזוכה להכרה מידי הנאצים, דבר שכמובן לא היה אמיתי מכיוון שהנאצים פיקחו באופן הדוק על כל פעולות היודנראט והוא היה למעשה כפוף לפיקוח הגסטפו.

שאלה מס' 2

א. הגורמים שסייעו לעלית המפלגה הנאצית לשלטון:

(1) **תוצאות סיום מלחמת העולם הראשונה:** הצגת "**הסכם ורסאי**" 1919 כהסכם משפיל, שנכפה על גרמניה עם סיום מלחמת העולם הראשונה. ההסכם שרפובליקת ויימאר חתמה עליו כלל:

- ויתורים על שטחים.
 - התחייבות לשלם פיצויים לבעלות הברית (כי היא האשמה במלחמה).
 - איסור על החזקת נשק כבד.
 - הגבלת הצבא לצבא בן מאה אלף חיילים בלבד.
- היטלר כמנהיג המפלגה התחייב להביא לביטול ההסכם.

(2) **הפצת אגדת "הסכין בגב"**, שכביכול היהודים והקומוניסטים הם אלה שבגדו בגרמניה ולכן הם האחראים לתבוסתה במלחמת העולם הראשונה, סייעה לנאצים לזכות בתמיכה רבה יותר בקרב העם הגרמני. המפלגה הנאצית הגבירה את ההסתה האנטישמית נגד היהודים. תחושת העוול שנעשה לעם הגרמני סייעו לחיזוק מפלגות לאומיות בגרמניה כמו המפלגה הנאצית שהבטיחו לבטל את חוזה ורסאי ולהוביל את גרמניה לעתיד טוב יותר.

(3) **חולשתה של רפובליקת ויימאר:** המדינות המנצחות במלחמת העולם הראשונה הכריחו את גרמניה להפוך למדינה בעלת משטר דמוקרטי וכך כמה לה רפובליקת ויימאר. חוקרים טוענים כי הגרמנים לא היו מורגלים למשטר דמוקרטי שהחליף את שלטון הקיסרות בגרמניה של שנות ה-30. במהלך כל שנות קיומה סבלה הרפובליקה מפיצול פוליטי קשה בין ימין לשמאל שערער את היציבות ואת ביטחון האזרחים. בנוסף סבלה הרפובליקה מאינפלציה הגבוהה, האבטלה הקשה והחרפת המשבר בגרמניה בהשפעת המשבר הכלכלי

העולמי של השנים 1929-1932, העמיקו את הייאוש בגרמניה ומצאו במפלגה הנאצית גורם מושיע. יש לציין, שהמפלגה הנאצית הציגה תוכניות כלכליות שהתמקדו ביצירת מקורות תעסוקה להמוני המובטלים ובמפעלי בנייה ציבורית.

4) **הפחד מהשתלטות הקומוניזם** נוצל גם כן על ידי המפלגה הנאצית שהגבירה את התעמולה שלה נגד הקומוניסטים, תוך הדגשה שרק היטלר הוא המתאים לעצור את "הסכנה האדומה" הנשקפת לגרמניה.

ב. השלטון הנאצי גייס את תמיכת הציבור הגרמני באמצעות:

1) **התעמולה הנאצית:** היטלר ייחס משמעות רבה לתעמולה, וחלק נרחב מספרו "מיין קאמפף" הוקדש לתעמולה ולהשפעתה. היטלר טען שמי ששולט בתעמולה שולט ברחוב, ומי ששולט ברחוב – שולט בעם. התעמולה הנאצית הגיעה לשיאה בתקופת המשבר הכלכלי. לתעמולה זו היו שלוש מטרות: להציג את היטלר כמציל של העם הגרמני, לגנות את המשטר הפרלמנטרי הבוגדני ולהבליט את הייחוד של המפלגה הנאצית. הנאצים ערכו מאות רבות של כינוסים המוניים בכל רחבי גרמניה, והיטלר עצמו הופיע אישית מול ההמונים שציפו לו. הוא תקף את הדמוקרטיה ואת המנהיגות בגרמניה, והציג חזון ותוכניות חדשות שלפיהם יקום עם גרמני חדש מאוחד בכוח הרצון. התעמולה הנאצית הצליחה להגיע לכל מגזר תוך הבטחה לפתור את הבעיות.

2) **טרור- ליל הסכינים הארוכות:** היטלר רצה להשיג את תמיכת אנשי ההון הגדולים של גרמניה וליצור לעצמו תדמית של מנהיג השולט בעזרת החוק והסדר. לכן רצה היטלר לסלק קבוצות שרצו מהפכה נוספת בגרמניה. היו אלה אנשי האַס-אָה, ובראשם ארנסט ראהם, שהיה סוציאליסט ותמך במהפכה חברתית. האַס-אָה התנגד לאנשי ההון ורצה לקבל לידי משרות מפתח בשלטון. ראהם לא הסתיר את התנגדותו להיטלר, ושאב את כוחו ממאות אלפי החברים באַס-אָה. כמו כן, היה קיים מתח בין פלוגות האַס-אָה לבין הצבא הגרמני. היטלר ידע שעליו לפעול במהירות. בתחילת יוני 1934 נרצחה כל צמרת האַס-אָה, במה שזכה לכינוי "ליל הסכינים הארוכות". את הרצח ביצעו אנשי האַס-אָה, וכך למעשה חוסל כוחו של האַס-אָה כך המפלגה הנאצית מעבירה מסר שהתמיכה בה היא דבר נחוץ ואין לפעול נגדה.

3) **חינוך**: תוכניות הלימודים מגני הילדים ועד לאוניברסיטה נכתבו על פי האידאולוגיה הנאצית הייתה חובה ללמוד על תולדות חייו של היטלר וכמו כן ספרי הלימוד עודכנו באופן שתאם את האידאולוגיה הנאצית היטלר דרש להדגיש את חשיבות הספורט ופיתוח הגוף משום שעל הגוף הארי להיות מושלם. בנוסף פוטר מורים יהודים וקומוניסטים. הנאצים פיקחו באופן מדויק על מערכת החינוך על מנת לחבר גרמנים רבים ככל שניתן בכל שלבי חייהם לאידאולוגיה הנאצית וכן למפלגה הנאצית שהיטלר בראשה.

שאלה מס' 3:

א. הנאצים יישמו את מדיניות הסדר החדש בפולין בדרכים הבאות :

- 1) גירוש משטחים ויישוב השטח ע"י גרמנים- הנאצים גירשו פולנים משטחים סמוכים לגרמניה לאזור גרל גוברנמן. בשטחים אלה יושבו כ- 200,000 גרמנים.
- 2) ניצול כלכלי- הנאצים ניצלו את הפולנים ואת משאבי הטבע שלהם. במהלך המלחמה נשדדו כ 9 מיליון טון תבואה, חומרי גלם ואוצרות טבע, חפצי אומנות.
- 3) ניצול אנושי- הניצול האנושי בא לידי ביטוי ב 2 אופנים :
 - עובדי כפייה לתוך גרמניה-כ 7 מיליון בני אדם נחטפו ונשלחו לך לעבודת כפייה לטובת הכלכלה הגרמנית.
 - מחנות עבודה בכפייה- הנאצים הקימו מחנות עבודה בכפייה בשטחי פולין ושם נוצלו עובדי כפייה עד מותם.
- 4) פגיעה באינטליגנציה- הפגיעה באינטליגנציה הפולנית באה לידי ביטוי ב 2 אופנים :
 - רצח אינטליגנציה קיימת –פרופסורים משכילים, אנשי דת ומנהיגים נרצחו כדי להימנע מקריאה והנהגת מרד נגד הגרמנים.
 - הגבלת חינוך ל 4 שנים- החינוך בפולין הוגבל ל 4 שנים כדי להימנע מהיווצרות שכבת אינטליגנציה חדשה וכדי לוודא שהפולנים יישארו נחותים.

ב. המטרות של הנאצים ביחס המיוחד ליהודי פולין לפני הכנסתם לגטו:

- (1) בידוד והפרדה- המטרה לבודד ולהפריד בין היהודים לפולנים ע"פ עקרונות האידיאולוגיה הנאצית וכדי לשלוט בצורה טובה יותר ולמנוע מרידות מצד הפולנים (היחס הקשה ליהודים ימנע מהם מרידה שכן מצבם טוב יותר).
- (2) ניצול כלכלי- בכדי לנצל את הכספים מפועלים ועסקים של יהודים שיועברו לידיים גרמניות ולכלכלת המלחמה.
- (3) תנאי חיים קשים- מטרה נוספת היא ליצור ליהודים תנאי חיים קשים ולפגוע בחופש שיהודים נהנו ממנו בפולין.

הפעולות שבוצעו נגד יהודי פולין טרם הכנסתם לגטו:

- (1) נישול כלכלי- המטרה היא לנצל את כל המשאבים הכלכליים שיש ליהודי פולין ולהעבירם לידיים אריות. במסגרת פעולות אלו: החרימו עסקים ומפעלים של יהודים, החרימו דירות יוקרה, הקפואו חשבונות בנק ונאסר על יהודים להסתובב עם סכומי כסף גדולים. רק חנויות קטנות ולא חשובות נותרו בידיים יהודיות.
- (2) בידוד חברתי- הנאצים רצו לבודד ולהפריד בין יהודים לפולנים ע"פ עקרון תורת הגזע. במסגרת פעולות אלו היהודים בפולין סומנו (טלאי צהוב, סרט לבן/כחול), עסקים וחנויות של יהודים סומנו ונאסר על יהודים לתת שירות לפולנים ולהפך. הגבלות כניסה לרחובות רכבות, תיאטרונים ומקומות ציבוריים.
- (3) השפלה- בכדי ליצור תנאי חיים קשים, היהודים סבלו מהשפלות חוזרות ונשנות אל מול קול צחוקם של הקהל הפולני. ליהודים גזרו זקנים ופאות ברחוב, נשים נאלצו לנקות את הרחובות בלביניהן, יהודים נאלצו לנקות גשרים עם מברשות שיניים.

שאלה מס' 4

א. **הסבר**- דיאלמה אחת של המורדים הייתה **עיתוי המרד**. המורדים התלבטו בשאלה- מתי נכון לפתוח במרד? היה ברור שמרגע פרוץ המרד יחסלו הנאצים את הגטו, ולכן שאלת העיתוי הייתה קריטית. האם כדאי לפתוח במרד רק כאשר יתחיל השלב הסופי שבו יחסלו הנאצים את הגטו, כדי לא לגרום לזירוז החיסול של הגטו, או לא להמתין לשלב הסופי של חיסול הגטו ולפתוח במרד באופן מדידי? השיקולים של צעירי ארגון המרד שתמכו במרד מידי בלי דיחוי כפי שמופיע בקטע

היו: קשוי השגת נשק - אין מספיק זמן להמתין לאיסוף נשק וציוד לחימה מתאימים, מכיוון שיש קושי רב בהשגת נשק כזה. הדרישה להשגת נשק מתאים תדחה את המרד למועד לא ידוע ולמעשה אולי תכשיל לגמרי את הסיכוי למרוד. חסר במודיעין - הצעירים טענו שאין מספיק מידע המאפשר תכנון לזמן ארוך והכנות ממושכות למרד, מכיוון שלא ידוע למורדים מתי מתכננים הנאצים את האקציה הסופית שתחסל את הגטו. לכן לא צריך להמתין לזמן מתאים שאולי לא יגיע לעולם אלא יש לפעול עכשיו. השיקולים של המבוגרים וראשי ארגון המורדים שתמכו בתכנית פעולה ארוכת טווח של המרד היו: רצון להפוך לסמל של התנגדות יהודית לדורות הבאים - אם המרד יפרוץ באופן מידי ללא תכנון ממושך, הוא יעבור ללא רושם אמיתי מחוץ לגבולות הגטו ולא ישפיע על המהלך ההיסטורי. המורדים רצו ליצור מרד שייזכר על ידי הדורות הבאים כסמל של התנגדות יהודית מתוך גבולות הגטו היהודי נגד הנאצים. נקמה בגרמנים - המורדים רצו להסב אבדות כמה שיותר גדולות ולגרום לנזק גדול ככל האפשר עבור הגרמנים גם אם ידעו שהמרד הוא חסר סיכוי. החלטה לצאת למרד מיד ללא איסוף נשק מתאים כנראה שלא תהווה בעיה גדולה עבור הנאצים בדיכוי המרד מבלי שיגרם להם נזק רב.

ב. תיאור ההכנות למרד: המרד פרץ כאשר נשארו בגטו רק 60 אלף יהודים מתוך אוכלוסייה של 350 אלף. לאחר השלב הראשוני שבו נהדפו הגרמנים מתוך הגטו בזמן אקציה, והגרמנים החלו בהכנות לקראת חיסול הגטו כולו. במקביל להכנות הגרמנים החלו תושבי גטו ורשה בהכנות לקראת הלחימה בגרמנים. עד שחזרו הגרמנים אל הגטו חלפו שלושה חודשים שלמים, שבמהלכם הכינה המחתרת היהודית את הגטו לקראת המרד: נפרו בונקרים ותעלות קישור בין בונקרים, נאגר נשק, נאגר מלאי של מזון ותרופות. כל ההכנות נעשו תוך שיתוף בין המחתרת בגטו לבין תושבי הגטו כולו. הנהגת המרד החליפה למעשה את היודנראט ואת המשטרה היהודית בגטו אשר איבדו את שליטתם על הנעשה.

התרומה של ההכנות למרד הייתה שהיא הקשתה על הגרמנים בחיסול הגטו והפתיעה אותם במהלך הקרבות על חיסול הגטו. גנרל שטרופ פיקד על הקרבות ובראשותו היו כ-2000 חיילים גרמנים מצוידים בטנקים ובנשקים אישיים. חיסול הגטו אמור היה להימשך יום אחד בלבד, כמתנה ליום הולדתו של היטלר שחל יום למחרת (20 באפריל). אבל כאשר נכנסו הגרמנים לגטו הם הופתעו למצוא גטו ריק מאדם, ונפתחה עליהם אש מקלעים. 750 לוחמי המחתרת היו מצוידים בנשק מועט אבל הצליחו להסב אבדות לגרמנים שנאלצו לסגת. הגרמנים שבו בכוחות מחודשים לגטו הפעם במטרה לפוצץ ולשרוף את כל בתי הגטו. הם ניהלו לחימה מבית לבית, ואחר כך מבונקר לבונקר. הם הזרימו גז לתוך מקומות המסתור כדי לאלץ את היהודים לצאת ולהיכנע. מקומות המסתור בגטו פוצצו. מרדכי אנילביץ' מפקד המרד נהרג בבונקר.

המרד הסתיים רק לאחר שישה שבועות שלמים של לחימה. בין חורבות הגטו שרדו כמה מאות יהודים במקומות מסתור תוך מאבק לקיום יומיומי.

שאלה מס' 5

א. ישנם מס' גורמים שהשפיעו על המדינות השונות באירופה ביחסם אל גורל היהודים:

- (1) מידת האנטישמיות לפני הכיבוש הנאצי- היחס של מדינות שונות באירופה נקבע ע"פ מידת האנטישמיות במדינה עוד לפני הכיבוש הנאצי. במדינות שבמזרח אירופה ששם האנטישמיות שורשית ועמוקה מידת שיתוף הפעולה עם ההשמדה הייתה גדולה מאוד וזאת בשונה ממדינות בעלות אופי דמוקרטי ודאגה לזכויות אדם ששם האנטישמיות התקיימה במידה פחותה.
 - (2) מידת הכיבוש הנאצי וצורת השלטון הקיימת במדינה- גורם נוסף שהשפיע הוא מידת האינטרס הנאצי באותה מדינה ובאיזה צורה שלט בה. מדינות שבהם הנאצים מינו שלטון מקומי שהיה כפוף לנאצים (דנמרק) היה קל יותר לסייע ליהודים בשונה ממדינות שבהן אין כל שלטון מקומי והנאצים בעצמם שלטו שליטה מוחלטת במדינה (פולין).
 - (3) כמות היהודים- הגורם הנוסף תלוי בכמות היהודים שקיימת בכל מדינה. במדינות שבהם אחוז היהודים באוכלוסייה נמוך ביחס לכמות האוכלוסייה המקומית, היה קל יותר לסייע ולהציל יהודים וזאת בשונה ממדינות שבהם כמות ואחוז היהודים גבוה ביחס לאוכלוסייה המקומית.
- לדוגמא: בפולין ששם אין שלטון פולני אלא שלטון נאצי מוחלט והמדינה מאוד אנטישמית עוד טרם הכיבוש הנאצי וכמות היהודים נעה בין 250,000 - 300,000 מידת שיתוף הפעולה עם הנאצים גבוהה מאוד. בדנמרק, מדינה שבה קיים שלטון מקומי, מדינה שדגלה בזכויות אדם והאנטישמיות נמוכה ובה חיו רק כ-7,000 יהודים, קל יותר לסייע ולהציל יהודים.

ראול ואלנברג היה דיפלומט שוודי שפעל בהונגריה במיוחד בתקופה שסמוכה לצעדות המוות וגם לפני. לקראת סיום המלחמה הנאצים החליטו להגביר את קצב ההשמדה בהונגריה, מדינה שהיהודים אשר חיו בה עד כה, לא נפגעו בהשמדה.

ראול ואלנברג פעל בתקופה שבה אייכמן נשלח בכדי לזרז ולהאיץ את השמדת יהודי הונגריה בזמן שנותרו שם רק כ-200,000 יהודים. ואלנברג סיכן את חייו במשך כל הפעולות שביצע להצלת יהודים. בין פעולותיו:

- חילק דרכוני חסות שוודים ליהודים, כמות הגבוהה ממה שהותר לו.
- הקים גטו בינלאומי שבו שיכן יהודים תחת זהות של מדינה ניטרלית.
- הסתיר יהודים בבתי שרכש.
- הקים מטבחים וסייע במזון ליתומים ולנזקקים.
- העסיק יהודים רבים כעובדיו וכך הצילם.
- בזמן צעדות המוות חילק מזון, ביגוד חם והציל פעוטות מידי הוריהם החלשים אשר עמדו למות.

לאחר המלחמה נעלמו עקבותיו ונראה שנשבה בכלא הסובייטי.

המניעים של ראול ואלנברג בדומה לחסידי אומות העולם האחרים היו גילויי הומניות בשעה קשה, דרך להיאבק ולהתנגד לנאצים עד כמה שהמצב אפשר. סיבות נוספות לפעולות של חסידי אומות העולם קשורות לאמונה הנוצרית ולמוסריות או להיכרות עם יהודים לפני פרוץ המלחמה.

2 דפוסי פעולה נוספים-

הרוב הדומם: רוב האוכלוסייה הקיימת באירופה פעלה בדרך זו שמשמעותה התעלמות מגורל היהודים.

המניעים לפעולה בדרך זו:

- חשש מנקמה ופגיעה במצילים ובבני משפחתם.
- מציאות כלכלית קשה ורצון להתמקד בהישרדות של בני המשפחה.
- אנטישמיות מלפני הכיבוש הנאצי.

שיתוף פעולה עם הנאצים: ברחבי אירופה היו שבחרו לשתף פעולה ולקחת חלק בתהליך ההשמדה/ הסגרת היהודים בצמוד לנאצים.

מניעים לפעולה בדרך זו:

- אנטישמיות ואמונה בתורת הגזע בלי קשר לכיבוש הנאצי.
- רצון להתעשר ע"י טובות הנאה שבשיתוף פעולה עם הנאצים או יכולת להשתלט על עסקים ורווחים של יהודים. לעיתים הנאצים שילמו לאלו שהסגירו יהודים.

שאלה מס' 6

א. הנושאים שהועלו לדיון בוועידת ואנזה הינם:

- 1) סקירת המדיניות הנאצית בשאלת היהודים עד לסוף שנת 1941 הידריך דיבר ראשית על דרכי הפעולה שעד כה נעשו באשר לבעיית היהודים בין הדברים עידוד להגירה, גירוש ופעולות שכבר החלו בהם כדי להוביל השמדה, למשל בורות הירי וכו'.
- 2) נמסר על החלטתו של היטלר ביחס לפתרון הסופי גירוש היהודים למזרח, העסקתם בעבודות כפייה שבהן חלקם ימצאו את מותם, באשר לאלו שלא ימותו נאמר כי יקבלו "טיפול מתאים".
- 3) נעשה אומדן של מספר היהודים בארצות אירופה שעתידם להשמדה, סך הכול נמנו 11 מיליון יהודים באירופה.
- 4) בוועידה נעשה דיון באשר לנישואי תערובת, מתן העדפה לאוכלוסיות חיוניות וכו'.

הטוטאליות של הפתרון הסופי באה לידי ביטוי בוועידת וואנזה בכך:

- 1) עד וועידת וואנזה הפתרון הסופי נעשה רק במזרח אירופה, בוועידת וואנזה הוחלט להרחיב את הפתרון לכלל יהודי אירופה.
- 2) בוועידת וואנזה כינסו את כל המערכות: המשטרה, הצבא, משרדי הממשלה ועוד, כדי לוודא יעילות מקסימלית של הפתרון הסופי.
- 3) בטבלה שהוצגה ניתן לראות את הטוטאליות של הפתרון הסופי בכך שבתוך ה 11 מיליון מציינים יהודים ממדינות ניטרליות שעדיין לא נכבשו ויורדים לרזולוציות של 200 יהודי אלבניה.

ב. היהודים שחיו בגטאות יתקשו להבין כי מטרת הנאצים היא השמדה טוטאלית של העם היהודי משום שהנאצים נהגו במדיניות הסתרה של המעשים כלפי היהודים הוסבר ליהודים כי הם נשלחים לעבודה, לשוב מחדש במזרח אירופה (למשל יהודי יון) בנוסף היו נראים הסתירו את שהיה ידוע להם ביחס להשמדה וזאת כדי למנוע מרידות וסיכון של הגטו כולו. יחד עם זאת הגטו כמקום סגור ומסוגר, תחת פיקוח מתמיד של הנאצים ומשתפי פעולה הקשה על האפשרות של מעבר מידע מהגטו החוצה ופנימה, בנוסף יש מניעים פסיכולוגיים, בעיקר מבוגרים העדיפו לחשוב כי היהודים מהגטו נשלחים אל מחנות עבודה ולא למוות. היהודים העדיפו לחשוב כי המצב הקשה הוא זמני ותוך זמן מה הכיבוש הנאצי יחלוף ומצבם ישתפר.

שאלה מס' 7

א. שביתת נשק הוא מצב מוסכם בסיומו של עימות אלים (מלחמה) בין הצדדים המעורבים בעימות. דרגתה של שביתת נשק היא מצב גבוהה מדרגתה של הפסקת אש שהיא הדרגה הנמוכה ביותר בהפסקת פעילות מלחמתית ונמוכה ממצב של הסכם שלום שזו הדרגה הגבוהה ביותר בסיומו של העימות. שביתת נשק מסמלת הסכמה ארעית ולא רשמית בין הצדדים כאשר במסגרת הסכמה זו מוכן כל צד לחיות ללא עימות אלים תוך השארת מחלוקות לא פתורות בין הצדדים. הסכם שלום זהו הסכם הנחתם בין מדינות לפיו היחסים בין המדינות מוסדרים ללא עימות אלים ובין הצדדים שוררת הסכמה ליישב מחלוקות במשא ומתן וללא מלחמה, או כפייה.

בתום מלחמת העצמאות נחתמו הסכמי שביתת נשק ולא נחתמו הסכמי שלום מאחר והמדינות הערביות שהיו צד למלחמה לא הכירו במדינת ישראל, בזכותה וכמובן שלא הכירו בגבולותיה.

ב. על פי הקטע הגורמים להיווצרות בעיית הפליטים הפלשתינים הנובעים מהתנהלות הצד הערבי היו התמוטטות מערכת השלטון בחברה הפלשתינית והאנרכיה שהשתלטה עליה. התמוטטות זו נבעה מיציאתה של השכבה המשכילה, המבוססת והשלטת של החברה הפלשתינית. הגורם השני היה בריחתם של פלשתינים רבים ממקום מחייתם, מהערים והכפרים בהם גרו והשארה של ערי רפאים.

על פי הקטע הגורמים להיווצרות בעיית הפליטים הפלשתינים הנובעים מהתנהלות הצד היהודי היו מקרים בהם פינה צה"ל את האוכלוסייה הערבית או גירש אותה והרס את כפריה לאחר פלישת צבאות ערב ומסקנתה של מדינת ישראל שהיא אינה יכולה להתיר לערבים לחזור לבתיהם, מה שהפך את הבריחה והגירוש לפליטות.

שאלה מס' 8

א. המאבק של הישוב היהודי בבריטים פעל בכמה תחומים, ביניהם בתחום ההתיישבות, ההעפלה (עלייה בלתי לגאלית) ובתחום הצבאי. אחת מן המטרות של המאבק הצבאי הייתה לנתק את קווי התחבורה והאספקה של שלטון המנדט בתוך תחומי ארץ ישראל ולבודד את ארץ ישראל מאזורי שלטון המנדט בעבר הירדן, מצרים, סוריה ולבנון.

שתי פעולות של הישוב היהודי בשלטון הבריטי בתחום הצבאי הם:

"ליל הגשרים" - בפעולה זו שבוצעה על ידי כוחות הפלמ"ח במסגרת תנועת המרי העברי פוצצו 9 גשרים בליל 16-17 ליוני 1946 גשר נוסף ניזוק קשות ואחר לא פוצץ. בפעולה זו פוצצו גשרים מצפון הארץ לדרומה במטרה לנתק את קווי האספקה של הבריטים לתחומי ארץ ישראל. פיצוץ מלון המלך דוד - בפעולה זו פוצץ האגף הדרומי של מלון המלך דוד בירושלים ששימש את מוסדות השלטון הבריטיים. הפעולה נעשתה על ידי כוח של האצ"ל ב 22 ליולי 1946. הפעולה נעשתה תחת תנועת המרי העברי ותוצאותיה שכללו הרוגים רבים ביניהם חפים מפשע, גרמו לפירוקה של התנועה.

ב. פרשת אקסודוס - אקסודוס הוא שמה של אניית מעפילים הידועה גם בשם "יציאת אירופה תש"ז". אנייה זו יצאה מדרום צרפת כשעל סיפונה כ- 4,500 יהודים ששרדו את השואה ביולי 1947 ומטרתה להביא את היהודים כמעפילים לארץ ישראל בניגוד לעמדת שלטון המנדט הבריטי ולחוקי הספר הלבן שהגביל את עלייתם של יהודים לארץ. האנייה נתקלה במשחתות בריטיות שנגחו בה, כ- 20 מייל מחופי הארץ. חיילים בריטים השתלטו על האנייה וזו נכנעה לאחר שמספר מעפילים נהרגו מאש החיילים. האנייה הפליגה לנמל חיפה תחת חסות בריטית ונוסעיה הורדו לנמל והוכנו לגירוש חזרה למחנות העקורים בגרמניה.

פרשת אקסודוס הפכה לסמל המאבק למען ההעפלה מאחר ותוך כדי ההפלגה הספינה שידרה שידורי רדיו לישוב בארץ, מאבק המעפילים בבריטים זכה לסיקור תקשורתי עולמי וגרם לזעזוע בעולם ונוכח העובדה שתהליך הורדת המעפילים וגירושם סוקר על ידי חלק מתחברי וועדת אונסקו"פ שסיירו בארץ באותה עת. פרשת אקסודוס הביאה את הבריטים למסקנה שעליהם להעביר את הטיפול בפליטים היהודים לידי האו"ם.

שאלה מס' 9

א. יש הרואים בהצבעת ברית המועצות וארה"ב בעד תכנית החלוקה נס מאחר ושתי מעצמות אלו היו בראשיתה של המלחמה הקרה כשביניהן חילוקי דעות אידאולוגיים ומאבקי שליטה עולמיים, על כן לא היה זה סביר ששתי מעצמות אלו יצביעו באופן זהה בעצרת הכללית. זאת ועוד, ברית המועצות התנגדה לציונות עוד מימי מהפכת אוקטובר ב- 1917 ולכן נאומו של גרומיקו באו"ם שצייד בהקמת מדינה דו לאומית - ערבית ויהודית הדהים רבים.

שיקוליה של ברית המועצות בעד התכנית היו - ברית המועצות רצתה לצייר את ארה"ב כמדינה שאינה אוהדת את הציונות. היא עשתה זאת כתגובה למהלכים שעשו האמריקנים ליצור חזית ערבית אנטי-קומוניסטית. הסובייטים האמינו שמדינה דו לאומית תגרום לנטישה בריטית של האזור ויצירת חלל ריק אליו הם יוכלו להיכנס ולהשפיע. ההנהגה היהודית בארץ ישראל הייתה ברובה יוצאי מדינות המרכיבות את ברית המועצות ומרביתם חלקו את האידאולוגיה הסוציאליסטית. ויש הטוענים שהרוסים רצו להדגיש גם את סבלו של העם הרוסי במלחמת העולם השנייה תחת הצבא הנאצי על ידי הכרה בסבל שנגרם לעם היהודי בשואה.

שיקוליה של ארה"ב בעד התכנית היו - בדומה לברית המועצות, גם ארה"ב בהיותה מעצמת העל החדשה בעולם רצתה לסלק את השפעתה של בריטניה במזרח התיכון ולהיכנס בחלל שיווצר כתוצאה מפעולה זו. הקהילה היהודית בארה"ב בהיותה בעלת כוח והשפעה רבים על הממשל, הפעילה לחץ על הממשל האמריקני לתמוך בהחלטה. וייתכן שגם ייסורי מצפון ורגשות אשמה על כך שהאמריקנים לא עשו דבר למנוע את השואה על ידי פגיעה במחנות השמדה, מחנות ריכוז וכדו' הניעה אותם לתמוך בהחלטה זו.

ב. עיקרי התוכן של החלטת האו"ם בנוגע לארץ ישראל היו סיום המנדט הבריטי, כלומר השליטה הבריטית בארץ ישראל וחלוקת ארץ ישראל ל-3 אזורים. על פי ההחלטה אמורה הייתה ארץ ישראל להתחלק למדינה יהודית, מדינה ערבית ומרחב שיישאר תחת שליטה בינלאומית ויכלול את המקומות הקדושים בירושלים ובית לחם - המכונה האגן הקדוש.

היהודים תמכו בהחלטה וברכו עליה, זו הייתה התגשמות החלום הציוני מבחינתם, ההנהגה היהודית בארץ ברכה על ההחלטה וראתה בהחלטה צעד נוסף בדרך למדינה יהודית עצמאית. הציבור בארץ יצא לרחובות ורקד. ערביי ארץ ישראל התנגדו להחלטה, הם ראו בהחלטה ובחלוקה קיפוח של הציבור הערבי בארץ (שטחי החלוקה לא תאמו את היחסים הכמותיים של האוכלוסייה הערבית והיהודית). למחרת ההחלטה באו"ם, ביום ה- 30.11.47 פתחו ערביי ארץ ישראל בפעולות איבה וטרור כנגד היישוב היהודי בארץ ולמעשה כך התחילה מלחמת העצמאות.

שאלה מס' 10

א. הגורמים לעלייה בשנות ה-50 וה-60 שבאים לידי ביטוי בשיר: **מצבם של היהודים פליטי השואה**- בשיר מוזכרים הגטאות ומחנות הריכוז וההשמדה שמהם סבלו היהודים במהלך השואה. עולים רבים בשנים הראשונות לאחר הקמת המדינה היו היהודים ניצולי השואה ("שארית הפליטה") שהחליטו לעלות לארץ ישראל לאחר שנוכחו לגלות שאין להם מקום בטוח באירופה. חלקם חוו אנטישמיות בארצות אירופה גם לאחר השואה (לדוגמה בפוגרום שנערך בקיילצ'ה בפולין). **מצבם של היהודים בארצות ערב**- בשיר מוזכר כי היהודים הגיעו לארץ ישראל "מקצות ערב". יהודים רבים אכן הגיעו לארץ בעליות ההמוניות של שנות ה-50 וה-60 מארצות ערב. היהודים בארצות אלו סבלו מהרעה ביחס כלפיהם מצד האוכלוסייה הערבית ומצד השלטון הערבי המקומי. בהשפעת הסכסוך הישראלי ערבי שבא לידי ביטוי במלחמת העצמאות, היהודים סבלו מידי הערבים ממעשי איבה ומפגיעות ורבים מהם בחרו לעזוב את ארצות מוצאם ולעלות לארץ ישראל. **השאיפה לעצמאות לאומית**- בשיר מוזכר כי "רק מקום אחד רצינו ואהבנו". הדבר מתקשר לשאיפה לעצמאות לאומית, במיוחד לאחר הסבל של העם היהודי במהלך מלחמת העולם השנייה וההכרה כי רק מדינת ישראל עשויה לשמש מקלט בטוח עבורו.

ב. שני קשיים על פי השיר: ריבוי לשונות ותרבויות- בשיר מוזכרות לשונות רבות שבהן דברו העולים. העולים הגיעו לארץ מארצות שונות ומתרבויות מגוונות מאוד ורחוקות מאוד זו מזו. הדבר יצר קושי בקליטת העולים וביצירת זהות מלוכדת ומגובשת עבור החברה החדשה שנוצרה בארץ. **מציאות בטחונית קשה**- בשיר מוזכר כי "מסביב יהום הסער", כלומר יש סכנה שסוערת

מסביב למדינה החדשה ומאיימת עליה. אין ספק שמדובר במציאות הבטחונית הקשה עימה התמודדה המדינה החדשה. מדובר בשנים שלאחר מלחמת העצמאות שהניצחון בה הושג במחיר כבד באבידות בנפש, והסכמי שביתת הנשק לא יצרו מציאות שקטה ורגועה והאיום מצד מדינות ערב לא הוסר. מדינות ערב השכנות למדינת ישראל לא הכירו בקיומה. שני קשיים על פי החומר הנלמד: **קושי בתחום הדיור**- בשנות ה-50 וה-60 התעורר קושי גדול בתחום מציאת פתרונות דיור עבור העולים הרבים. המחסור בדירות נבע ממחסור בתקציבים ובתשתיות לקליטת המוני העולים. **קושי בתעסוקה**- המדינה עמדה בפני קושי למצוא מקורות תעסוקה עבור המוני העולים. הקושי נבע גם מהקושי להכשיר את העולים לעבודות הנדרשות, כיוון שרבים מהעולים היו חסרי הכשרה מקצועית.

שאלה מס' 11

תהליך הדה-קולוניזציה

א. דה-קולוניזציה: בעשורים שאחרי מלחמת העולם השנייה החל בארצות אפריקה ואסיה תהליך שזכה לכינוי "דה-קולוניזציה". במסגרת תהליך זה נאבקו המושבות במטרה להשתחרר משליטתן של המעצמות האירופיות ולהפוך למדינות ריבוניות. תהליך הדה-קולוניזציה היה הדרגתי; אמנם סימניו הראשונים נראו כבר בתקופה שבין מלחמות העולם, אך הוא הגיע לשיאו בשנות ה-50 וה-60 של המאה ה-20. המאבקים לחירות ולעצמאות לא התרחשו באותו הזמן בכל המקומות, והיו הבדלים גם במידת ההצלחה של המאבקים במושבות השונות. הצלחה זו נבעה ממאפייני התרבות המקומית, מספר המהגרים הלבנים במושבה, זהות המעצמה השלטת ואופי המשטר.

תוצאות מלחמת העולם השנייה: נזקי מלחמת העולם השנייה היו עצומים, ומדינות אירופה ההרוסות נזקקו למשאבים אנושיים וכלכליים אדירים כדי לשקם את עצמן. חלקן היו תלויות בסיוע אמריקני (למשל "תוכנית מרשל"). השליטה במושבות המרוחקות עלתה לבריטניה ולצרפת כסף רב. הן נאלצו להחזיק במושבות צבא גדול, לפתח תשתיות מקומיות ולקיים מוסדות שלטון יקרים. במקומות שבהם המאבקים הלאומיים היו אלימים, ספגו המעצמות גם אבדות בנפש, וזאת לאחר הטראומה הקשה של מלחמת העולם השנייה. דעת הקהל במדינות אלה – בעיקר בבריטניה – הפעילה לחץ כבד על הממשלות לסיים את שליטתן במושבות. יתר על כן, לאחר סיומה של מלחמת העולם השנייה נוצרה מציאות צבאית חדשה בה העולם נשלט ע"י 2 מעצמות – על – ארה"ב וברית"מ. מציאות חדשה זו הובילה לכרסום בשליטה המסורתית אירופית במושבות והשפעות הדרגתיות של מעצמות העל במושבות.

ב. השפעות תהליך הדה-קולוניזציה: מאחר שכאמור יהודי ארצות האסלאם קשרו את עצמם בשלטון הקולוניאלי, הרי שלתהליך הדה-קולוניזציה היו השלכות והשפעות על חיי היהודים בכמה היבטים:

1) שינוי תרבותי: אחד הביטויים של הדה-קולוניזציה היה התרחקות מהתרבות המערבית שהביאו עמן המדינות הקולוניאליות. היהודים, אשר בדרך כלל אימצו תרבות זו, מצאו את עצמם עתה בסביבה תרבותית אחרת, התרבות הערבית, שהשתלטה בהדרגה על הוויית החיים בארצות השונות (שפה, לבוש מנהגים, תרבות ושלטון).

2) התגברות השנאה ליהודים – היהודים זוהו, כאמור, כתומכי המשטר הקולוניאלי. התוצאה הייתה העמקת השנאה ליהודים והתגברות הפעילות נגדם. עם זאת חשוב לציין שהיו גם יהודים (מעטים) שתמכו בתהליכי הדה-קולוניזציה מסיבות אידיאולוגיות (האמונה בזכות ההגדרה העצמית) ומתוך הנחה שמדינות הלאום שתוקמנה תהיינה דמוקרטיות ותבטחנה את הקיום היהודי בתוכן. כמו כן יש לציין שהמאבק לשחרור לאומי מיתן בשלבים מסוימים מגמות אנטי-יהודיות, מתוך הנחה של התנועות הלאומיות שפגיעה ביהודים עלולה לפגוע בתדמיתן ולעכב את השגת העצמאות. אך לאחר השגת העצמאות הותר הרסן, ותהליך הרחקת היהודים מהחברה והפגיעה בהם הגיע לשפל חסר תקדים.

3) התגברות הלאומיות: כפי שאירע באירופה, כמאה שנים קודם לכן, העולם הערבי לאחר מלחמת העולם השנייה התאפיין בהתגברות המגמות הלאומיות. מגמות אלה הדגישו את המשותף לכל בני הלאום, ודחו את היהודים בארצות האסלאם כיסוד זר שאינו חלק מהלאום המתגבש.

שאלה מס' 12

א. ההנחות המוטעות של קובעי המדיניות בישראל הן:

1) הקונספציה: התפיסה של אמ"ן טענה כדי מלחמה בין ישראל לבין שכנותיה לא תיתכן לפני 1975 ואם תפרוץ לפני כן חיל המודיעין יוכל להתריע מראש לפחות 48 שעות לפני וכך ניתן יהיה לגייס מילואים וכמו כן הצבא המצרי אשר ספג מעלומה במלחמת ששת הימים לא יהיה מוכן גם מבחינת חידוש כלי המלחמה ועל כן מלחמה לא נמצאת בפתח, יש לציין כי

הנחות אלו הובילו לכך שישראל הופתעה במלחמה וזאת לא משום חוסר המידע אלא בעיקר בשל הפרשנות למידע.

2) שבועיים לפני המלחמה התקיימה פגישה חשאית בין ראש הממשלה גולדה מאיר לחוסיין מלך ירדן שהעביר לה אינפורמציה שמצריים וסוריה עתידות לתקוף וכמו כן הסורים והמצרים נצפו כאשר הם מתגברים את הכוחות באזור הגולן ותעלת סואץ למרות כל אלו ביום פרוץ המלחמה אמ"ן דיבר על כך שהסיכויים למלחמה נמוכים ולכן הוחלט על גיוס מילואים מסיבי רק ביום המלחמה, וכך ישראל נתפסה מופתעת ולא ערוכה למלחמה.

ב. ההשפעה של מלחמת יום הכיפורים על מדינת ישראל בתחום הפוליטי היא הפלת הממשלה, בעקבות לחץ ציבורי בישראל הוקמה וועדת הגרנט על שם השופט נשיא בית המשפט העליון שמעון הגרנט, הוועדה הטילה את עיקר האשמה על הדרג הצבאי והעומד בראשו הרמטכ"ל דויד אלעזר שיתפטר מיד עם פרסום התוצאות ובעקבות לחץ ציבורי כבד, 10 ימים מפרסום הדו"ח הודיעה גולדה מאיר על התפטרות מהממשלה, בהמשך נבנה חוסר אמון כלפי השלטון והממסד הותיק, שהיה מהגורמים העיקריים להפסד של המערך, בבחירות של 1977 ועלייתו של בגין ומפלגת הליכוד.

ההשפעה של מלחמת יום כיפור על יחסי ישראל מצרים : בעקבות הצלקת שהותירה המלחמה בחברה הישראלית , סאדאת נשיא מצרים הגיע באופן תקדימי לישראל על מנת לקדם תהליך שלום מתוך עמדה של כוח ותחושת ניצחון של המצרים, ישראל שלא הסכימה לפני המלחמה לקריאות השלום של סאדאת. לאחר המלחמה חתמה על הסכם שלום בין ישראל למצרים בגיבוי אמריקני, במסגרת השלום חצי האי סיני הושב למצרים.